

Vertrouwen in de les

Een onderzoek naar hoe leerlingen en docenten het begrip vertrouwen interpreteren

Door Annelies van Velze
Ilvos 2010
Universiteit Utrecht

Begeleid door Taco Visser

Abstract

Vertrouwen wordt in verschillende wetenschappelijke artikelen en in verschillende boeken op uiteenlopende wijzen gedefinieerd, zo ook binnen een pedagogische en onderwijskundige context. In dit artikel wordt gekeken naar welke definities daarin terug te vinden zijn, en hoe leerlingen en docenten deze definities ten opzichte van elkaar waarderen.

Inhoudsopgave

1 Inleiding.....	2
3 De enquêtes.....	7
3.1 De eerste enquête.....	7
3.2 De tweede leerling-enquête	9
3.3 De eerste docentenenquête.....	10
4 Resultaten	12
4.1 Vertrouwen en leerlingen	12
4.2 Vertrouwen en docenten.....	23
5 Conclusie en discussie	29
Bibliografie.....	32
Bijlage A Vragen enquête 1 per rol	33
Bijlage B Stellingen enquête 2	35

1 Inleiding

Over het begrip vertrouwen is aardig wat geschreven. Een voorbeeld hiervan is het *Handbook of Trust Research* waarin 22 artikelen van verschillende auteurs over het begrip vertrouwen staan. Hierbij gaat het vooral om de rol die vertrouwen binnen een bedrijf of binnen de economie speelt, kortom, om vertrouwen binnen een economische referentiekader. Door verschillende auteurs¹ wordt eerst gedefinieerd of besproken wat ze met vertrouwen bedoelen binnen het kader van hun artikel. Daaruit blijkt dat er meerdere visies zijn op wat er met vertrouwen wordt bedoeld, en dat vertrouwen vaak in meerdere subcomponenten wordt opgesplitst:

“There is, of course, very little agreement in the literature on how trust should be defined. Moreover, discussions of trust are often riddled with distinctions or qualifying adjectives, such as ‘weak’ versus ‘strong’ trust, ‘thin’ versus ‘thick’ trust, or ‘personal’ versus ‘institutional’ trust. (Arena, Lazaric en Lorenz in Bachmann en Zaheer, 2006, blz.188)

Binnen onderwijskundige kaders blijkt dit niet anders te zijn. Zoals in hoofdstuk twee zal worden aangetoond hanteren verschillende auteurs ook hier verschillende definities van vertrouwen.

Er is in al deze artikelen echter een opvallend punt. Hoewel in sommige onderzoeken wel gekeken is naar hoe groot de rol van vertrouwen in de praktijk is, is er niet gekeken of leerlingen en docenten dezelfde invulling zouden geven aan het concept vertrouwen, of dat ze het concept vertrouwen zelf een andere invulling zouden geven. Afhankelijk van de vraagstelling in de diverse onderzoeken zou een afwijkend beeld van het concept vertrouwen echter wel van grote invloed kunnen zijn op de daadwerkelijke uitkomsten van het onderzoek, en zouden sommige conclusies zelfs incorrect kunnen zijn. Als docent kan je daardoor onderzoeksresultaten niet zomaar gebruiken.

Voor sommige docenten is het versterken van vertrouwen een belangrijke doelstelling. Zowel het vertrouwen binnen het docententeam als het

¹ Onder andere door Bromiley en Harris, Van de Ven en Ring, Gargiulo en Ertug, en Arena, Lazaric en Lorenz.

vertrouwen tussen docent en leerling kunnen hierbij relevant zijn. Aangezien je over het algemeen meer vertrouwen van hen in jou wil inspireren is ook hier de manier waarop leerlingen en docenten vertrouwen zien van belang. Als je vertrouwen verkeerd benadert, en maatregelen neemt die voor hen helemaal niets met vertrouwen te maken te hebben, bereik je immers je gestelde doel niet. Daarom hier een onderzoek naar hoe leerlingen en docenten zelf het begrip vertrouwen binnen de eigen lessituatie zien.

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een drietal enquêtes, een is afgenomen onder leerlingen in een eersteklas havo/vwo op een school voor vernieuwingsonderwijs, een onder leerlingen uit de 4^e klas van een gymnasium, en de laatste is afgenomen onder de docenten van het desbetreffende gymnasium.

2 De verschillende visies op vertrouwen

In onderwijskundige en pedagogische literatuur wordt vertrouwen verschillend gedefinieerd. In *Forms of trust in education and development* wordt vertrouwen bijvoorbeeld opgesplitst in vertrouwen in het kunnen van een ander en vertrouwen in de intentie van een ander. Het is belangrijk dat de onderwijzer/ouder het kind vertrouwt, omdat het de onderwijzer/ouder controle zou geven over gebieden die niet direct zichtbaar zijn geeft (Spiecker, 1990, blz. 158). Door te vertrouwen in het kunnen, of eerder het toekomstige kunnen van het kind, zal het kind zich bewust worden van zijn eigen competenties, wat direct ook zelfvertrouwen opbouwt (Spiecker, 1990, blz. 162-163). Door te vertrouwen in de intenties van het kind zou het kind zich bewust worden van de keuzes die zij/hij heeft en wat de wensen van anderen zijn, en wordt het kind gemotiveerd om de zorg en verantwoordelijkheid voor anderen voor de eigen wensen te laten gaan, waardoor de morele identiteit van het kind gevormd wordt (Spiecker, 1990, blz. 163).

Het belang dat Spiecker aan vertrouwen in het kunnen van een leerling hecht, komt terug in het onderzoek van Alting (2003) genaamd *Nut, vertrouwen, toegankelijkheid: Wat docenten kunnen doen opdat meer meisjes natuurkunde gaan kiezen*. Zoals de titel al aangeeft, wordt in dit onderzoek gekeken naar waarom relatief weinig meisjes natuurkunde kiezen, en wat er gedaan zou kunnen worden om ervoor te zorgen dat meer meisjes dit vak gaan kiezen. De keuze van meisjes voor het vak natuurkunde blijkt sterk samen te hangen met de verwachting van de docent, wat weer sterk samenhangt met het al dan niet hebben van een stereotiep beeld, oftewel het vertrouwen in het kunnen van het meisje (blz 209).

Iemand anders die een visie op de rol van vertrouwen in het leven van kinderen/adolescenten had, was Boszormenyi-Nagy. Hij ziet in zijn samen met Sparks geschreven *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy*, vertrouwen als iets dat ontstaat tussen ouder en kind doordat het kind weet dat de ouder zal zorgen dat je fysieke behoeften, als het voorzien van eten, onderdak, enzovoort, vervuld worden en dat zowel de ouder als het kind weten dat de emotionele behoeften, zoals de behoefte aan waardering en erkenning, vervuld worden (Boszormenyi-Nagy, Spark, 1984, blz.248-249).

In dit stuk wordt verder gesteld dat wanneer er problemen zijn met rechtvaardigheid en vertrouwen op het niveau van het gezin, dit tot probleemgedrag bij de individuele gezinsleden kan leiden, en dat dit probleemgedrag weer negatief effect kan hebben op de perceptie van rechtvaardigheid en vertrouwen binnen het gezin. In *Wederkerige verbanden tussen rechtvaardigheid en vertrouwen in gezinnen en probleemgedrag van adolescenten: Een longitudinale analyse* proberen Delsing, Oud, De Bruyn en Scholte(2005) vervolgens aan de hand van een uitgebreid empirisch onderzoek te kijken of de gezinssysteemtheorie van Boszormenyi-Nagy bevestigd kan worden. Hiervoor zijn twee enquêtes, de Rechtvaardigheid en Vertrouwen van de Nijmeegse Gezinsrelatie Test en de Nijmeegse Probleem Gedrag Lijst, gedurende drie jaar lang drie maal per jaar aan 285 gezinnen voorgelegd. Delsing, Oud, De Bruyn en Scholte vonden uiteindelijk bevestiging voor de stelling dat het gezin als geheel invloed heeft op de gezinsleden, en eveneens enkele aanwijzingen dat er verbanden tussen rechtvaardigheid, vertrouwen en bepaald probleemgedrag zijn, zij konden echter de gezinssysteemtheorie van Boszormenyi-Nagy zelf niet bevestigen.

Twee andere visies op vertrouwen vanuit een onderwijskundig perspectief worden gegeven door van Lier, Hoeben en Lieshout(1993) in *Sociaal-emotionele ontwikkeling: de vertrouwensrelatie als basis* en door Howes en Ritchie in *A Matter of Trust: Connecting Teachers and Learners in the Early Childhood Classroom*. In beide boeken staat de vertrouwensrelatie tussen docent en leerling centraal.

In *Sociaal emotionele ontwikkeling* wordt gesteld dat deze vertrouwensrelatie een basisvoorwaarde voor effectief handelen van de leerkracht is (van Lier, Hoeben en Lieshout, 1993, blz. 38). De auteurs stellen dat als leerkrachten leerlingen sociale ondersteuning bieden, dit kan leiden tot vertrouwen in de leerkracht en in vertrouwen in de beschikbaarheid van de leerkracht (van Lier, Hoeben en Lieshout,1993, blz. 32). Een belangrijk basiskenmerk is dat leerkrachten zich warm en meevoelend naar de leerling moeten opstellen, aangezien een koele opstelling niet hetzelfde resultaat bereikt (van Lier, Hoeben en Lieshout,1993, blz. 33).

De auteurs van *A Matter of Trust: Connecting Teachers and Learners in the Early Childhood Classroom* stellen dat leerlingen zich 'emotionally secure'

oftewel emotioneel veilig bij docenten moeten voelen om een goede vertrouwensband met hen op te kunnen bouwen (Howes en Ritchie, 2002, blz. 6). Deze band kan gecreëerd en versterkt worden met behulp van:

- individuele aandacht voor de leerling
- positieve aandacht voor de leerling
- helderheid in communicatie
- voorspelbaarheid van de docent
- consistent gedrag (Howes en Ritchie, 2002, blz. 91)

Het scheppen van een vertrouwensband wordt het beste ondersteund doordat een docenten een klassenklimaat creëert, dat gekenmerkt wordt door:

- Routine
- Stabiliteit
- Samenwerken (Howes en Ritchie, 2002, blz. 100)

Kortom, ook binnen onderwijskundige en pedagogische literatuur worden meerdere definities van vertrouwen gehanteerd. De vraag voor dit onderzoek is of deze visies op vertrouwen ook herkend worden in de praktijk van een middelbare school in Nederland. Alle besproken invullingen van vertrouwen zijn aannemelijk, hoewel veiligheid, weten dat een docent competent is en wat je van die docent kan verwachten waarschijnlijk sterker naar voren komen omdat dit als basisvoorwaarden gezien kunnen worden.

3 De enquêtes

Om een antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag, zijn er in totaal drie enquêtes samengesteld. Aangezien de tweede leerling-enquête en de docentenenquête op basis van de resultaten van de eerste enquête zijn samengesteld, zal ik het tot stand komen van alle drie de enquêtes hier een voor een bespreken.

3.1 De eerste enquête

Voor ik de eerste enquête heb opgesteld heb ik aan de hand van de hiervoor besproken literatuur een aantal mogelijke definities die binnen de context van de lespraktijk aan vertrouwen toegekend kunnen worden, opgesteld. Het gaat om de volgende definities:

- De docent als inhoudelijk betrouwbare professional
- Vertrouwen als gevoel van veiligheid
- Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband
- Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid
- Vertrouwen als emotioneel veilig

Vervolgens heb ik een enquête opgesteld. Als eerste heb ik in de enquête een aantal verkennende vragen met betrekking tot hoe belangrijk leerlingen vertrouwen vinden, opgenomen. Dit om de aanname dat vertrouwen inderdaad belangrijk gevonden wordt te bevestigen, en vooral de leerlingen alvast over het begrip vertrouwen na te laten denken zonder dat ze direct om een omschrijving of een definitie gevraagd worden. De vragen zijn terug te vinden in bijlage A, en waren te beantwoorden aan de hand van een 5-puntsschaal, variërend van helemaal niet tot helemaal.

Na de verkennende vragen is het belangrijk om te kijken naar hoe de verschillende definities zich tegenover elkaar verhouden, en welke er wel of niet met vertrouwen geassocieerd worden. Er zijn echter ontzettend veel definities van vertrouwen mogelijk. Het is dus goed mogelijk is dat er deelnemers zijn die vertrouwen heel anders zouden definiëren dan waar rekening mee gehouden kan worden in de stellingen. Na deze verkennende

vragen heb ik om ook achter die definities te kunnen komen mijn onderzoeksvraag aan de hand van de volgende drie vragen aan de leerlingen voorgelegd:

- Omschrijf in eigen woorden wanneer jij iemand vertrouwt.
- Omschrijf in eigen woorden wat de rol van vertrouwen binnen een les of op school is.
- Wanneer vertrouw je een leraar of lerares?

Hierna heb ik op basis van de uit de literatuur gedestilleerde definities van vertrouwen een aantal stellingen opgesteld, opgenomen in bijlage A, om te kijken naar hoe de verschillende definities zich tegenover elkaar verhouden. Deze stellingen waren te beoordelen aan de hand van een 5-puntsschaal, variërend van helemaal niet mee eens tot helemaal mee eens. Ik heb de stellingen afwisselend positief en negatief geformuleerd om een instemmingtendentie te voorkomen.

Ten slotte heb ik, omdat het lezen van de stellingen mogelijk tot een nieuwe eigen definitie van vertrouwen zou kunnen leiden, een laatste open vraag openomen, en gevraagd of de leerlingen de rol van vertrouwen binnen een les of op school nu anders zouden definiëren, en zo ja hoe.

Ik kon de enquête onverwacht voorleggen aan 94 eerstejaar leerlingen van een school in Utrecht waar sterk met vernieuwingsonderwijs wordt gewerkt. De school is voor havo/vwo en het betreft hier een havo/vwo klas. Er wordt op deze school primair met de computer gewerkt, en aangezien analyse en anonimisering van digitaal aangeleverd materiaal veel makkelijker is, heb ik de enquêtes via SurveyMonkey tegelijk aan alle 94 leerlingen afgenomen. Drie leerlingen hebben niet alle vragen ingevuld.

Na afloop heb ik de resultaten geanalyseerd aan de hand van de gemiddelde uitkomst per vraag, de gemiddelde uitkomst per rol en een categorisering van de open vragen. Aan de hand van de laatste methode kwam naar voren dat ik een aantal rollen, die wel relevant waren voor het onderzoek, niet in de rollen, die ik gedefinieerd had voor de kwantitatieve analyse, had opgenomen. Ook merkte ik dat dankzij de precieze formulering van de stellingen analyse per rol relatief lastig was, omdat de vragen niet heel erg consistent waren. Er valt

helaas dus ondanks de relatief hoge opkomst niet veel te zeggen over hoe de verschillende definities zich ten opzichte van elkaar verhouden op basis van deze enquête.

3.2 De tweede leerling-enquête

Net als de eerste enquête start de tweede enquête met de oriënterende vragen naar hoe belangrijk leerlingen vertrouwen vinden, en het voorleggen van de onderzoeksvraag. Op het gebied van de stellingen is er een aantal veranderingen. Na de eerste analyse van de eerste enquête heb ik de tweede enquête aangevuld en geherstructureerd. Als eerste heb ik op basis van de antwoorden op de open vragen uit de eerste enquête de oorspronkelijke definities van de term vertrouwen aangevuld met de volgende definities:

- Te vertrouwen als handelend in belang van de ander
- Te vertrouwen als oprechte vertrouweling
- Vertrouwen als wederzijdse band

Om de analyse van de rollen te verbeteren, heb ik eerst per definitie een aantal deelaspecten gedefinieerd. Vervolgens heb ik per deelaspect drie verschillende stellingen geformuleerd. De eerste stelling gaat over de situatie van de leerling met betrekking tot het betreffende deelaspect, de tweede stelling gaat over of ze dat deelaspect wel of niet belangrijk vinden, de laatste stelling gaat erover of leerlingen dat deelaspect wel of niet met vertrouwen associëren. Alle stellingen moeten door de leerlingen beoordeeld worden aan de hand van een vijfpuntsschaal, van helemaal niet mee eens tot en met helemaal mee eens, en van helemaal niet op mij van toepassing tot en met precies op mij van toepassing. Wederom heb ik de stellingen waar mogelijk afwisselend positief of negatief geformuleerd om een instemmingtendentie zoveel mogelijk te voorkomen.

Net als de eerste enquête sluit ook deze enquête af met de vraag of de leerlingen de rol van vertrouwen binnen een les of op school nu anders zouden definiëren, en zo ja hoe.

Deze enquête heb ik aan drie van de vier vierde klassen van een categoriaal gymnasium te Utrecht voorgelegd, totaal 70 leerlingen, waarvan er twee het

grootste gedeelte niet ingevoerd hebben². De gemiddelde leeftijd van de leerlingen is 15.9³. Enkele van deze leerlingen zijn 14 of 18, een paar 15 of 17 maar het overgrote merendeel, ongeveer 77%, is daadwerkelijk 16. Het aantal jongens en meisjes is redelijk gelijk verdeeld, met net iets meer jongens dan meisjes, met 57% jongens onder de leerlingen uit de geënquêteerde klassen. Zo goed als alle leerlingen wonen zelf ook in de provincie Utrecht⁴. De meeste leerlingen, ongeveer 34% kwam uit Bilthoven en ongeveer 28% wonen daadwerkelijk in de stad Utrecht.

Ik heb wederom de enquête in SurveyMonkey ingevoerd. Een klas heeft de enquête digitaal ingevoerd, twee andere heb ik op papier afgenomen en vervolgens ingevoerd.

Na afloop heb ik per vraag per rol het gemiddelde resultaat berekend, gecorrigeerd voor negatief geformuleerde antwoorden. Ook heb ik gekeken naar de variantie van de gemiddelde van de vragen, ten opzichte van de gemiddelde van de rollen, om te controleren of bepaalde deelaspecten eruit springen. Omdat er relatief weinig deelaspecten zijn, en ik geen verdere statistische analyse op basis van de berekende varianties zal uitvoeren, heb ik de steekproefcorrectie achterwege gelaten en gaat het dus echt om de gemiddelde kwadratische afwijking van de gemiddelden van de deelaspecten ten opzichte van het rolgemiddelde. Ten slotte heb ik ook de open vragen gecategoriseerd, door de antwoorden bij een van de acht gedefinieerde rollen in te delen of onder het kopje ‘anders’ te plaatsen. Veel leerlingen vonden de open vragen erg lastig, en hebben de vraag over geslagen, of iets in de trant van een vraagteken ingevuld.

3.3 De eerste docentenenquête

Op basis van dezelfde basisstructuur als de tweede leerling-enquête heb ik de docentenenquête opgesteld, alleen met net iets andere formulering bij vooral

² Deze leerlingen hebben alleen de verkennende vraag en de eerste drie open vragen ingevuld, en hebben geen van de vragen met stellingen beantwoord.

³ Hier ontbraken enkele gegevens, van 26% van de leerlingen is de leeftijd onbekend, deze zijn buiten de berekening van het gemiddelde gelaten.

⁴ Van 16% van de leerlingen was de woonplaats onbekend, deze zijn niet meegenomen in de uitspraken over woonplaats.

de stellingen, te vinden in bijlage C. De enige significante verandering is de formulering van het voorleggen van mijn onderzoeksvraag. Ik heb dat bij de docentenenquête gedaan aan de hand van de volgende twee vragen:

- Omschrijf in eigen woorden wat een vertrouwensband tussen docent en leerling voor u inhoudt.
- Omschrijf in eigen woorden wat de rol van vertrouwen binnen een les is.

Ik heb de enquête afgenomen onder docenten van hetzelfde categoriaal gymnasium in Utrecht waar de tweede leerling-enquête ook is afgenomen. Het merendeel van de docenten op dit gymnasium is eerstegraads bevoegd⁵. Van het docentenbestand is 55% vrouw.

De respons was vrij slecht onder de docenten, ik heb slechts negen deelnemers gehad, waarvan er twee de enquête niet afgemaakt hebben. Deze hebben slechts de eerste open vraag ingevuld.

De analyse van de docentenenquête heeft op dezelfde wijze plaatsgevonden als bij de tweede leerling-enquête.

Gezien de opkomst en de scholen waar de enquêtes zijn afgenomen, valt er aan de hand van dit onderzoek vooral iets te zeggen over de mening van vwo-leerlingen in de regio Utrecht. De resultaten van de eerste enquête zeggen ook iets over havoleerlingen uit de regio Utrecht, maar hier is alleen een analyse van de open vragen waardevol. Aan de hand van de laatste enquête vallen uitspraken te doen over vooral eerstegraads docenten uit de regio Utrecht. Deze uitspraken zijn echter niet erg betrouwbaar, aangezien dit onderzoek aanzienlijk minder validiteit heeft met betrekking tot docenten. Er waren maar 7 participanten die enquête volledig ingevuld hebben, versus de ongeveer 70 leerlingen die de tweede enquête ingevuld hebben.

Voor leerlingen die deelnemen aan een ander type onderwijs, zoals het vmbo, en leerlingen uit andere regio's zouden de resultaten anders kunnen zijn. Daarover vallen aan de hand van dit onderzoek geen uitspraken te doen.

⁵ Volgens www.bevoegd.nl, een website de Rijksoverheid, was dit in 2008 77%

4 Resultaten

In de eerste paragraaf zal ik de resultaten van de leerling-enquêtes bespreken, in de tweede zal ik kijken naar de docenten-enquêtes, en ten slotte zal ik stilstaan bij de interessante overeenkomsten en opvallende verschillen tussen de docenten-enquête en de leerling-enquête.

4.1 Vertrouwen en leerlingen

Aan de hand van de rolgemiddelden van de eerste enquête valt weinig over de uiteindelijke onderzoeksvraag te zeggen, dus daar zal ik niet bij stilstaan. Wat wel veelzeggend is, is dat bij de oriënterende vragen vertrouwen als erg belangrijk wordt beschouwd. Zoals uit de gemiddelden uit tabel 1 blijkt, liggen alle gemiddelde boven de 3.9. Het belangrijkste wordt gevonden of de docent wel op niet te vertrouwen is, met een gemiddelde van 4.56.

Tabel 1: Inleidende vraag 1

Vind je het belangrijk dat je op anderen kunt vertrouwen op school?	4.372340426
Vind je vertrouwen binnen een les belangrijk?	3.946808511
Vind je het belangrijk dat je leraar of lerares te vertrouwen is?	4.563829787
Vind je het belangrijk dat een leraar of lerares op jou kan vertrouwen?	4.212765957

1 = Niet belangrijk
2 = Een beetje belangrijk
3 = Niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk
4 = Belangrijk
5 = Heel erg belangrijk

Uit de tweede inleidende vraag uit de eerste enquête, waarvan de gemiddelden in tabel 2 zijn opgenomen, blijkt dat de leerlingen uit de eerste klas zichzelf inschatten als redelijk te vertrouwen, net als de meest betrouwbare docent, terwijl de gemiddelde docent maar een klein beetje te vertrouwen is.

Tabel 2: Inleidende vraag 2

In welke mate vertrouw je de gemiddelde leraar of lerares op school?	3.712765957
In welke mate vertrouw je de meest betrouwbare leraar of lerares op school?	4.489361702
In welke mate vind jij dat een leraar of lerares op jou kan vertrouwen?	4.319148936

- 1 = Helemaal niet
2 = Niet echt
3 = Neutraal
4 = Een beetje
5 = Helemaal

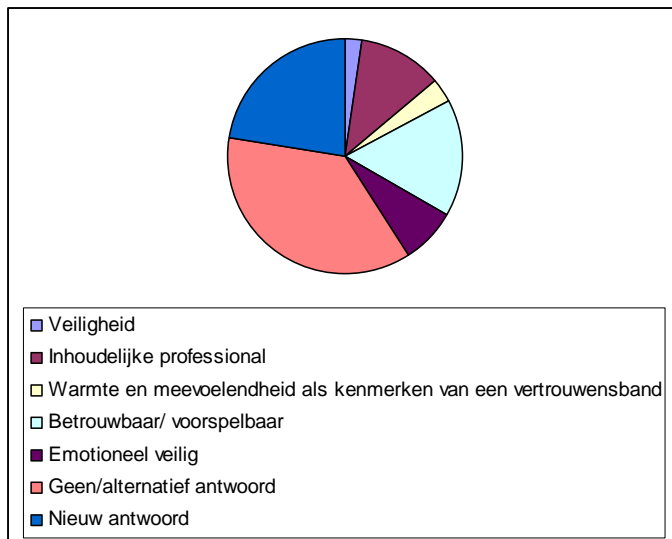
Dat leerlingen vertrouwen belangrijk vinden, zeker leerlingen uit de eerste klas is niet heel verassend. De meest interessante resultaten van de eerste vragenlijst zijn de resultaten van de open vragen. Op de eerste vraag geeft bijna de helft van de leerlingen een nieuw antwoord. Opvallend is vooral het belang dat leerlingen aan geheimhouding hechten. Van de nieuwe antwoorden bij vraag 1 gaat 74% over geheimhouding.

Diagram 1: Omschrijf in eigen woorden wanneer jij iemand vertrouwt.

Ook bij de tweede vraag (zie diagram 2) en de derde vraag (zie diagram 3) komt geheimhouding als kenmerk van vertrouwen veelvuldig naar voren. Bij de tweede vraag is 23% van de antwoorden een nieuw antwoord, dus niet onder een van de al opgenomen definities te plaatsen. Van de nieuwe antwoorden bij deze tweede vraag gaat 57% over geheimhouding. Bij de derde vraag valt vervolgens 44% te kenmerken als nieuw antwoord, waarvan 49% over geheimhouding gaat. Voor de eerste twee vragen geldt dat als de drie extra rollen opgenomen worden in de definities/categorieën van vertrouwen, dat dan alle antwoorden bij een categorie in te delen vallen. Bij de laatste vraag, over wanneer een docent te vertrouwen valt, valt 93% van de nieuwe antwoorden onder de rollen te verdelen, en liggen de overige drie antwoorden⁶ zeer sterk uit elkaar. Op basis van deze antwoorden valt het toevoegen van een rol daarom niet te rechtvaardigen.

Diagram 2 :Omschrijf in eigen woorden wat voor jou de rol van vertrouwen binnen een les is.

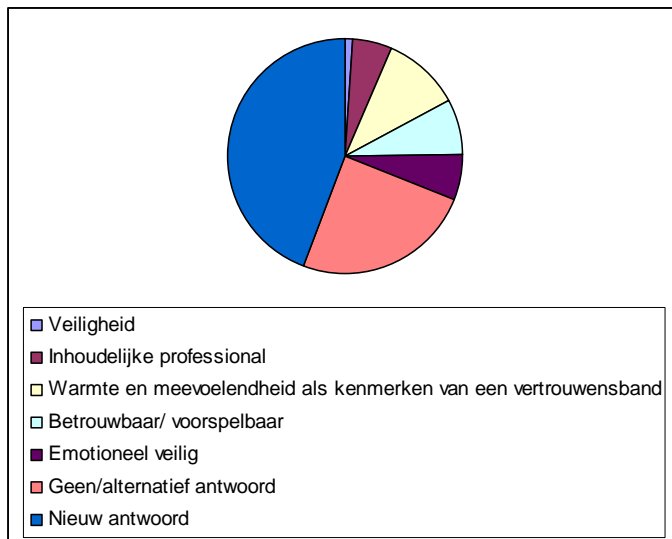

Aangezien de eerste vraag over een willekeurig persoon gaat, komt de rol van inhoudelijk betrouwbare professional nog niet aan bod bij dit antwoord. Bij de vragen over vertrouwen binnen de les en vertrouwen in docenten komt de rol

⁶ De drie niet in te delen antwoorden waren respectievelijk: 'als die niet streng is', 'alleen als ze het opschrijft' en 'Ik vertrouw een leraar(es) ten alle tijden wel in het begin, behalve als een leraar(es) er echt als het ware zelf om vraagt'.

zoals verwacht wel naar voren, maar in relatief geringe mate. Algemene veiligheid wordt bij elke vraag wel een keer genoemd, maar relatief weinig. Het is duidelijk dat de leerlingen die de enquête ingevuld hebben een redelijk goed beeld hebben van vertrouwen in het algemeen, maar een aanzienlijk slechter beeld van vertrouwen in de docent en de rol van vertrouwen in de les, aangezien relatief veel leerlingen deze vraag onbeantwoord hebben gelaten, of dingen opgeschreven hebben als ‘omdat ik ze vertrouw’.

Diagram 3 : Wanneer vertrouw jij een leraar of lerares?

Wanneer we naar de inleidende vragen van de tweede leerling-enquête kijken, afgenomen in de vierde klas van een gymnasium, zien we dat de leerlingen gemiddeld bij elke vraag lagere scores aan geven, maar dat in grote lijnen de verschillen tussen de vragen wel vergelijkbaar zijn. De leerlingen vinden het belangrijk dat ze op een docent kunnen vertrouwen, en een beetje belangrijk dat er sprake van vertrouwen binnen de les is. Ze vertrouwen de gemiddelde docent een heel klein beetje, de meest betrouwbare docent redelijk en schatten zichzelf een beetje te vertrouwen in.

Tabel 3: Inleidende vragen

Hoe belangrijk vind je dat er vertrouwen binnen de les is?	3.714285714
Hoe belangrijk vind je het dat je op docenten kunt vertrouwen?	4.128571429
Hoe belangrijk vind je het dat leraren op jou kunnen vertrouwen?	3.671428571

- 1 = Helemaal niet belangrijk
- 2 = Niet belangrijk
- 3 = Niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk
- 4 = Belangrijk
- 5 = Heel erg belangrijk

In welke mate vertrouw je de gemiddelde leraar of lerares op school?	3.228571429
In welke mate vertrouw je de meest betrouwbare leraar of lerares op school?	4.171428571
In welke mate vind je dat een leraar of lerares op jou kan vertrouwen?	3.814285714

- 1 = Helemaal niet
- 2 = Niet echt
- 3 = Neutraal
- 4 = Een beetje
- 5 = Helemaal

Als we naar de stellingen en de rollen gaan kijken, valt bij de eerste reeks stellingen over de huidige situatie van leerlingen op dat er geen hele grote verschillen tussen de rollen zijn. Alle gemiddelden zitten tussen de 3,1 en de 3,5, wat betekent dat de leerlingen over de huidige situatie binnen alle rollen gemiddeld licht positief zijn.

Het enige wat er tussenuit springt is de variantie bij de rol veiligheid. Dit komt omdat leerlingen niet zo te spreken zijn over de orde in de les, en de orde maar af en toe goed vinden met een gemiddelde score van 2.76, terwijl ze zich wel grotendeels veilig voelen, met een gemiddelde score van 3.93.

Tabel 4: Situatieschets, gemiddelden huidige situatie per definitie

Definitie	Gemiddelde	Variantie
De docent als inhoudelijk betrouwbare professional	3.157142857	0.034489796
Vertrouwen als gevoel van veiligheid	3.407142857	0.192908163
Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband	3.29047619	0.013786848
Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid/betrouwbaar	3.476190476	0.043582766
Vertrouwen als emotioneel veilig	3.39047619	0.036780045
Handelend in belang van de ander	3.214285715	0.081632653
Vertrouwen als oprechte vertrouweling	3.366666666	0.050249433
Vertrouwen als wederzijdse band	nvt	nvt

- 1 = Helemaal niet op mij van toepassing
- 2 = In beperkte mate op mij van toepassing
- 3 = Min of meer van mij van toepassing
- 4 = Grotendeels op mij van toepassing
- 5 = Precies op mij van toepassing

Wanneer we kijken naar de tweede serie stellingen liggen de gemiddelden iets verder, maar niet heel veel verder, uit elkaar. Hier liggen alle gemiddelden tussen de 3.4 en de 4. Hieruit valt af te leiden dat het gevoel van veiligheid en het gevoel dat docenten in het belang van de leerlingen handelen, belangrijk wordt gevonden, terwijl voorspelbaarheid / betrouwbaarheid en de docent als inhoudelijk betrouwbare professional maar een beetje belangrijk zijn. De docent als inhoudelijk betrouwbare professional zou je echter als heel belangrijk verwachten. Wanneer je beter naar de waarden behorend bij deze definitie kijkt, valt ook de extreem hoge variantie op. Dit komt omdat leerlingen het niet zo belangrijk vinden of docenten fouten maken tijdens de

les, met een gemiddelde voor de daarbij behorende stelling van 2.74, terwijl een docent wel echt moet weten waar hij/ zij het over heeft, waar dan ook een gemiddelde van 4.29 bij hoort.

Wanneer we kijken naar de variantie van de definities, valt ook op dat de variantie van de definities van vertrouwen/betrouwbaarheid en oprechte vertrouweling vrij hoog zijn. Voor de definitie van vertrouwen als oprechte vertrouweling komt dit omdat eerlijkheid maar een beetje belangrijk wordt gevonden, met een gemiddelde van 3.23 , terwijl geheimhouding behoorlijk belangrijk wordt gevonden, met een gemiddelde van 4.3. Bij vertrouwen/betrouwbaarheid wordt de hoge variantie veroorzaakt doordat voorspelbaarheid niet zo belangrijk wordt gevonden, met een gemiddelde van 2.63, terwijl leerlingen het wel belangrijk vinden dat docenten hun afspraken nakomen en dat leerlingen op docenten kunnen rekenen, met gemiddelden van 3.96 en 3.87.

Tabel 5: Het belang van de definities, gemiddelde van hoe belangrijk de definities worden gevonden

Definitie	Gemiddelde	Variantie
De docent als inhoudelijk betrouwbare professional	3.514285715	0.595102
Vertrouwen als gevoel van veiligheid	3.989285714	0.082793
Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband	3.771428571	0.042041
Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid/betrouwbaar	3.485714286	0.368571
Vertrouwen als emotioneel veilig	3.890476191	0.034331
Handelend in belang van de ander	3.992857143	0.000459
Vertrouwen als oprechte vertrouweling	3.814285714	0.196327
Vertrouwen als wederzijdse band	nvt	nvt

- 1= Helemaal niet belangrijk
- 2= Niet belangrijk
- 3= Niet belangrijk/niet onbelangrijk
- 4= Belangrijk
- 5= Heel belangrijk

Wanneer we kijken naar de laatste serie stellingen, gezien mijn onderzoeksvraag ook de meest belangrijke serie stellingen, lopen de gemiddelde veel sterker uiteen, en liggen ze verspreid tussen de 3 en de 3.9. Leerlingen staan zo goed als neutraal ten opzichte van een verband tussen veiligheid en vertrouwen, terwijl de definities van vertrouwen als oprechte vertrouweling en warmte en meevoelendheid sterker met vertrouwen wordt geassocieerd.

Kijkend naar de variantie van de definities vallen vertrouwen als wederzijdse band, oprechte vertrouweling en voorspelbaarheid/betrouwbaar op. Bij oprechte vertrouweling komt dit omdat geheimhouding en eerlijkheid sterk met vertrouwen geassocieerd worden, met gemiddelden van 4.25 en 4.15, terwijl het gelijk behandelen maar een heel klein beetje wordt geassocieerd met vertrouwen met een gemiddelde van 3.06. Bij voorspelbaarheid/betrouwbaar komt naar voren dat voorspelbaarheid niet alleen minder belangrijk dat de overige deelaspecten wordt gevonden, maar ook met een gemiddelde van 2.72 minder met vertrouwen geassocieerd wordt dan de andere deelaspecten. Bij de wederzijdse band komt naar voren dat leerlingen het voor hun vertrouwen in een docent relevant vinden dat de docent hen vertrouwt, met een gemiddelde van 3.852941176, maar dat ze denken dat voor het vertrouwen van de docent in hen het minder uitmaakt of zij de docent vertrouwen, met een bijbehorende gemiddelde waarde van 3.014705882.

Tabel 6: De definities en vertrouwen, gemiddelden van associatie met vertrouwen per definitie

Definitie	Gemiddelde	Variantie
De docent als inhoudelijk betrouwbare professional	3.191176471	0.007785467
Vertrouwen als gevoel van veiligheid	3.047794118	0.069460965
Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband	3.730392157	0.018646674
Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid/betrouwbaar	3.509803922	0.312331795
Vertrouwen als emotioneel veilig	3.348039216	0.032487505
Handelend in belang van de ander	3.580882353	0.05195718
Vertrouwen als oprechte vertrouweling	3.818627451	0.17027105
Vertrouwen als wederzijdse band	3.433823529	0.175659602

1 = Helemaal niet mee eens

2 = Niet mee eens

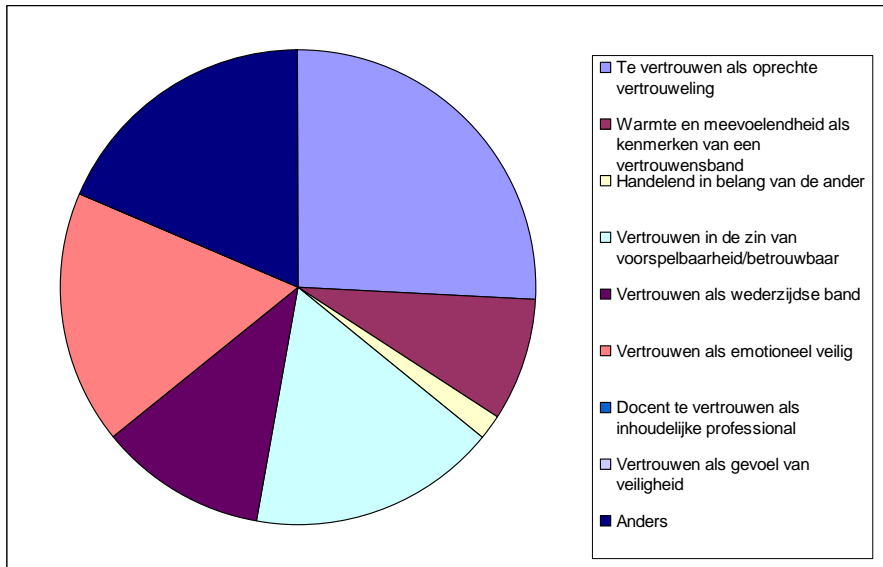
3 = Niet me eens/niet mee oneens

4 = Mee eens

5 = Helemaal mee eens

Wanneer we kijken naar de open vragen krijgen we een enigszins vergelijkbaar beeld met wat er uit de eerste klassen naar voren kwam. Diagrammen 4, 5 en 6 laten de verdeling van de antwoorden over de categorieën zien. De categorie anders is het beste vergelijkbaar met de categorie geen/alternatief antwoord, aangezien er slechts een handvol nieuwe antwoorden tussen zat. De paar nieuwe antwoorden die er nog uit deze enquête naar voren kwamen, definieerden vertrouwen vooral in relatie als een soort gevoel of iets dat van tijd afhankelijk is. Wederom lijken leerlingen het makkelijker te vinden om vertrouwen in het algemeen te omschrijven, dan de rol van vertrouwen binnen de les of wat vertrouwen in de docent inhoudt.

Diagram 4 : Omschrijf in je eigen woorden wanneer jij iemand vertrouwt.

Opvallend is dat bij de vierde klas zowel de docent als inhoudelijk betrouwbare professional als het vertrouwen als gevoel van veiligheid alleen bij de vraag over de rol van vertrouwen binnen de les worden genoemd, en niet wanneer het over vertrouwen in een willekeurig persoon of de docent gaat. Geheimhouding wordt juist aanzienlijk meer genoemd bij vragen over vertrouwen in een willekeurig persoon of de docent, respectievelijk 26% en 16%, terwijl het maar in 6% van de gevallen wordt genoemd bij de vraag over de rol van vertrouwen binnen de les.

In tegenstelling tot wat de gemiddelden van de stellingen suggereren, komt uit de open vragen naar voren dat de voorspelbaarheid/betrouwbaarheid behoorlijk belangrijk is. Dat zit hem vooral in het nakomen van afspraken. Leerlingen noemen vaak dat het belangrijk is dat als je iets met ze afspreekt, dit ook gebeurt.

Emotioneel veilig zijn, vertrouwen als wederzijdse band en warmte en meevoelendheid, komen bij alle drie de vragen een redelijk aantal keren voor, en zijn dus in alle drie de contexten relevant voor het interpreteren van het begrip vertrouwen.

Diagram 5 : Omschrijf in je eigen woorden wat de rol van vertrouwen binnen een les of het klaslokaal is.

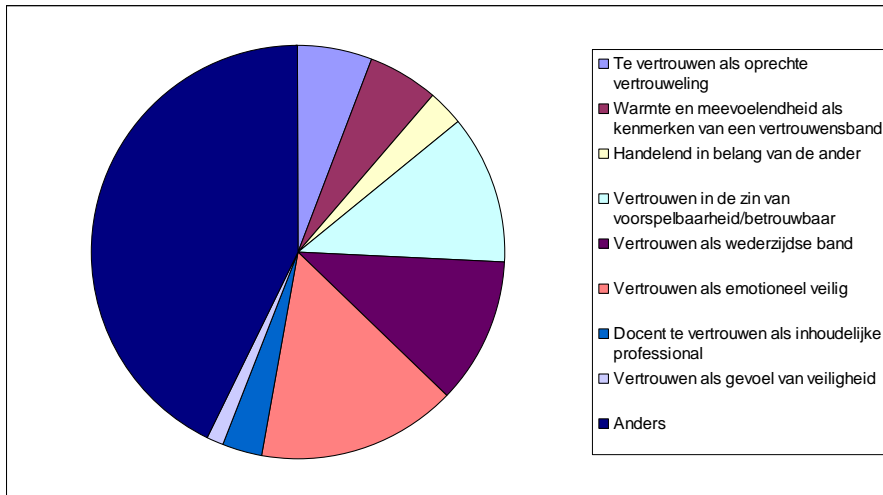
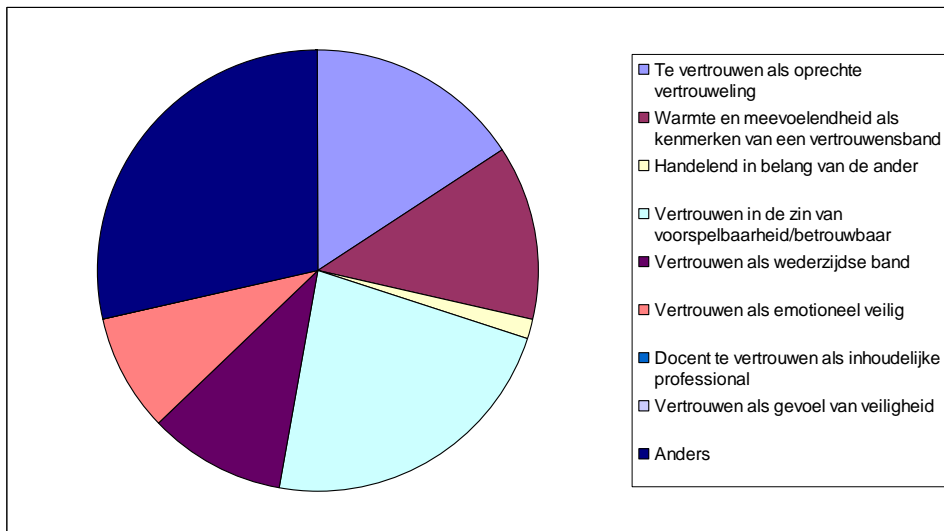

Diagram 6 : Wanneer vertrouw je een leraar of lerares?

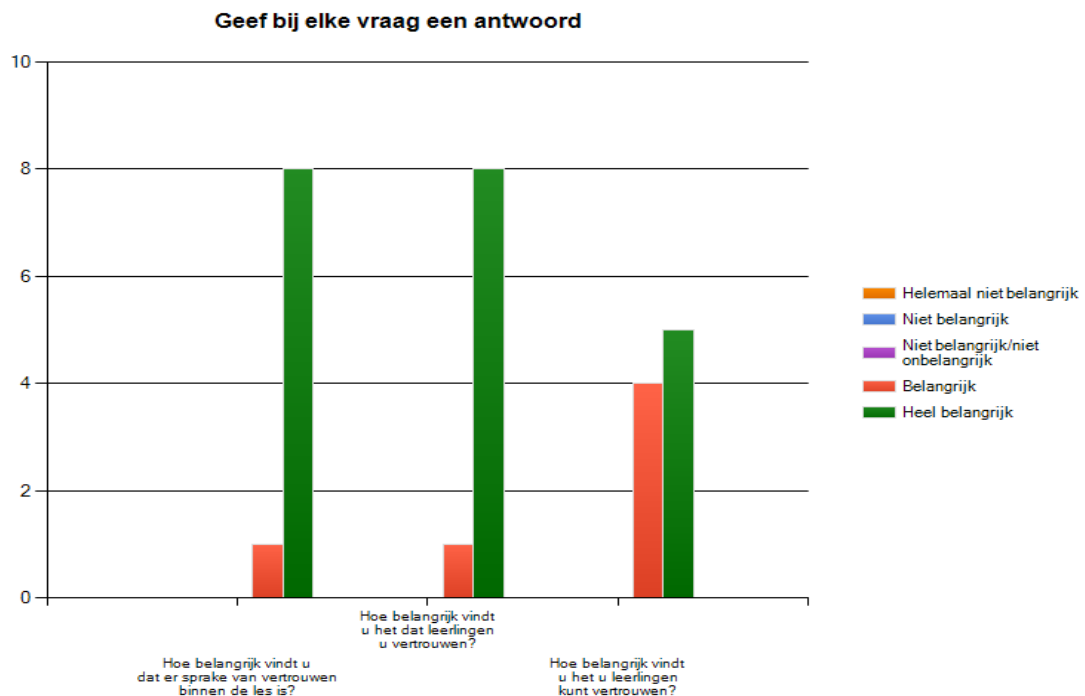
De afsluitende vraag leverde vrij weinig resultaten. De paar leerlingen die deze vraag invulden, wilden vooral kwijt dat ze vertrouwen toch wel erg belangrijk vinden. Er was een antwoord dat goed aansluit bij de meeste van de antwoorden die niet binnen een rol te plaatsen viel. Het antwoord luidde:

“Het is een soort aura dat als een sluier over de klas hangt. Ook komt het over als een soort ding dat niet helemaal geïdentificeerd is.”

4.2 Vertrouwen en docenten

Docenten vinden, zoals in diagram 7 terug valt te vinden, redelijk unaniem vertrouwen erg belangrijk. Leerlingen kunnen vertrouwen is iets minder belangrijk dan dat leerlingen docenten kunnen vertrouwen, maar de enige antwoorden die gegeven zijn, waren 'belangrijk' en 'heel belangrijk'.

Diagram 7: Inleidende vraag

Wanneer we kijken naar de eerste serie stellingen die de docenten hebben beantwoord, zijn docenten aanzienlijk positiever over de huidige situatie. De meeste gemiddelden zitten tussen de 4 en de 5, met als enige twee uitzonderingen de docent als inhoudelijk betrouwbare professional en als handelend in het belang van de ander. De docenten zijn echter zelfs ten aanzien van deze twee rollen nog altijd positiever dan de leerlingen waren. Opvallend is de erg hoge variantie bij de docent als inhoudelijk betrouwbare professional. Docenten zijn namelijk erg positief over hun achtergrondkennis, met een gemiddelde van 4.43, maar aanzienlijk minder positief over het

maken van fouten tijdens de les, met een gecorrigeerd gemiddelde⁷ van 3.14. Hieruit valt af te leiden dat docenten vinden dat ze weten waar ze het over hebben, maar het idee hebben af en toe toch wel een fout te maken.

Tabel 7: Situatieschets, gemiddelden huidige situatie per definitie

Definitie	Gemiddelde	Variantie
De docent als inhoudelijk betrouwbare professional	3.785714286	0.413265
Vertrouwen als gevoel van veiligheid	4.107142857	0.054847
Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband	4.619047619	0.072562
Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid/betrouwbaar	4.095238095	0.031746
Vertrouwen als emotioneel veilig	4.285714286	0.040816
Handelend in belang van de ander	3.571428571	0
Vertrouwen als oprechte vertrouweling	4.142857143	0.054422
Vertrouwen als wederzijdse band	nvt	nvt

- 1 = Helemaal niet op mij van toepassing
 2 = In beperkte mate op mij van toepassing
 3 = Min of meer van mij van toepassing
 4 = Grotendeels op mij van toepassing
 5 = Precies op mij van toepassing

Kijkend naar de tweede serie stellingen geven de docenten wederom relatief hoge scores aan alle rollen. Opvallende afwijking is wederom de docent als inhoudelijk betrouwbare professional, waar wederom het hebben van achtergrondkennis met een gemiddelde van 4.57 wordt gewaardeerd, terwijl het maken van fouten met een gemiddelde van 2.86 wordt gewaardeerd. Hieruit valt af te leiden dat docenten het vooral belangrijk vinden om voldoende te weten, en dit veel belangrijker vinden dan of ze wel of geen fouten maken.

⁷ De vraag was negatief gesteld.

Tabel 8 : Het belang van de definities, gemiddelde van hoe belangrijk de definities worden gevonden

Definitie	Gemiddelde	Variantie
De docent als inhoudelijk betrouwbare professional	3.714285714	0.734694
Vertrouwen als gevoel van veiligheid	4.535714286	0.156888
Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband	4.571428571	0.013605
Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid/betrouwbaar	4.238095238	0.031746
Vertrouwen als emotioneel veilig	4.523809524	0.072562
Handelend in belang van de ander	4.357142857	0.005102
Vertrouwen als oprechte vertrouweling	4.142857143	0.176871
Vertrouwen als wederzijdse band	nvt	nvt

- 1= Helemaal niet belangrijk
- 2= Niet belangrijk
- 3= Niet belangrijk/niet onbelangrijk
- 4= Belangrijk
- 5= Heel belangrijk

Vertrouwen als oprechte vertrouweling en vertrouwen als gevoel van veiligheid hebben ook een relatief hoge variantie. Vertrouwen als oprechte vertrouweling heeft een hoge variantie, omdat docenten vinden dat eerlijk zijn, met een gemiddelde waarde van 4.71, belangrijker is dan het bewaren van geheimen, met een gemiddelde van 3.71. Dit is een opvallend verschil met de leerling-enquêtes, aangezien daar geheimhouding juist relatief veel hoger werd gewaardeerd, sterker, het was bij alle drie de type stellingen het deelonderwerp die leerlingen het hoogst waardeerden.

Veiligheid heeft een relatief hoge variantie, omdat docenten orde tijdens de les wel belangrijk vinden, met een gemiddelde van 3.86 maar aanzienlijk minder belangrijk dan de overige deelaspecten van veiligheid, die twee keer met een 4.71 en een keer met een 4.86 beoordeeld zijn.

Tabel 9: De definities en vertrouwen, gemiddelden van associatie met vertrouwen per definitie

Definitie	Gemiddelde	Variantie
De docent als inhoudelijk betrouwbare professional	3.5	0.617347
Vertrouwen als gevoel van veiligheid	4	0.132653
Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband	4.714285714	0.013605
Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid/betrouwbaar	4.178571429	0.095663
Vertrouwen als emotioneel veilig	4.238095238	0.126984
Handelend in belang van de ander	4.571428571	0.020408
Vertrouwen als oprechte vertrouweling	3.666666667	0.235828
Vertrouwen als wederzijdse band	4.5	0.127551

1 = Helemaal niet mee eens

2 = Niet mee eens

3 = Niet me eens/niet mee oneens

4 = Mee eens

5 = Helemaal mee eens

Docenten hebben ook gemiddeld hogere scores aan de stellingen met betrekking tot de definities en vertrouwen. Docenten associëren warmte en meevoelendheid en handelen in het belang van de ander sterk met vertrouwen, terwijl oprechte vertrouweling en inhoudelijk betrouwbare professional een beetje worden geassocieerd met vertrouwen. Opvallend is dat bij beide laagscorende definities sprake is van een erg hoge variantie. Bij inhoudelijk betrouwbare professional vinden docenten sterker dan leerlingen dat fouten maken vertrouwen niet schaadt, met een gemiddelde van 2.71, terwijl het gecorrigeerde gemiddelde voor het verband tussen vertrouwen en voldoende weten gemiddeld gewaardeerd wordt met 4.285714286. Bij oprechte vertrouweling hoort er bij eerlijkheid een gemiddelde van 4.142857143, bij geheimhouding een 3.857142857 en bij rechtvaardig handelen een gemiddelde van 3, en wordt de relatief hoge variantie dus

veroorzaakt omdat eerlijkheid relatief sterk met vertrouwen wordt geassocieerd, en rechtvaardigheid relatief zwak. Met oog op de leerling-enquête is het opvallend dat eerlijkheid en gelijke, rechtvaardige behandeling ongeveer hetzelfde gewaardeerd wordt, terwijl docenten de invloed van geheimhouding met gemiddeld bijna een half punt minder waarderen.

De variantie behorende bij emotioneel veilig en die behorende bij veiligheid zijn ook relatief hoog. De variantie van veiligheid is relatief hoog omdat, in tegenstelling tot de leerlingen, docenten veiligheid sterk associëren met vertrouwen, net als diefstal, met gemiddelden van respectievelijk 4.57 en 4, terwijl de deelaspecten pesten en orde houden relatief lager scoren met gemiddelden van 3.85 en 3.57. Emotioneel veilig heeft een hoge variantie omdat een deelscore relatief hoog is. Docenten hebben het gevoel dat een leerling serieus nemen erg belangrijk is voor onderling vertrouwen, met een gecorrigeerd gemiddelde van 4,71. Leerlingen waardeerden dit deelaspect met een 3.6.

Alle docenten hebben degelijk en uitgebreid geantwoord op de open vragen, zodanig dat er regelmatig meerdere categorieën zijn die aan bod komen binnen een vraag. Alle categorieën komen wel een keer bij een van de docenten aan bod, zelfs de rol van veiligheid die bij leerlingen erg weinig wordt genoemd. Koploper is de definitie van vertrouwen als emotioneel veilig, die maar liefst zes keer wordt genoemd. De rol van oprechte vertrouweling wordt ook aangehaald, maar dit is vooral met betrekking tot eerlijkheid. Geheimhouding wordt bij de docenten niet genoemd bij de open vragen.

Tabel 10: Frequentietabel open vraag 1

Omschrijf in eigen woorden wat een vertrouwensband tussen docent en leerling voor u inhoudt

Definitie	Frequentie
De docent als inhoudelijk betrouwbare professional	1
Vertrouwen als gevoel van veiligheid	1
Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband	1
Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid	1
Vertrouwen als emotioneel veilig	3
Te vertrouwen als handelend in belang van de ander	0
Te vertrouwen als oprechte vertrouweling	3
Vertrouwen als wederzijdse band	1
Anders	0

Tabel 10: Frequentietabel open vraag 2

Definitie	Frequentie
De docent als inhoudelijk betrouwbare professional	1
Vertrouwen als gevoel van veiligheid	2
Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband	1
Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid	0
Vertrouwen als emotioneel veilig	3
Te vertrouwen als handelend in belang van de ander	1
Te vertrouwen als oprechte vertrouweling	0
Vertrouwen als wederzijdse band	1
Anders	2

Geen enkele van de docenten die de enquête heeft ingevuld wilde zijn of haar omschrijving van de rol van vertrouwen in de les veranderen aan het einde van de enquête.

5 Conclusie en discussie

Alle aan het begin opgestelde definities worden teruggevonden in de reacties van alle respondenten, leerlingen en docenten, en alle definities worden in ieder geval een beetje geassocieerd met vertrouwen. Hierbij moet de kanttekening geplaatst worden dat het onderzoek aanzienlijk minder validiteit heeft met betrekking tot docenten aangezien aanzienlijk minder docenten deze enquête ingevuld hebben, er waren 7 participanten die de enquête volledig ingevuld hebben, versus ongeveer 70 leerlingen die de tweede enquête ingevuld hebben.

Opvallend is dat er een aantal definities toegevoegd moest worden gedurende het onderzoek, tijdens de data-interpretatie van de eerste enquête, om de vele nieuwe omschrijvingen van leerlingen goed te kunnen categoriseren. De in dit onderzoek uiteindelijk gehanteerde omschrijvingen zijn:

- De docent als inhoudelijk betrouwbare professional
- Vertrouwen als gevoel van veiligheid
- Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband
- Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid
- Vertrouwen als emotioneel veilig
- Te vertrouwen als handelend in belang van de ander
- Te vertrouwen als oprechte vertrouweling
- Vertrouwen als wederzijdse band

Onder de bovenstaande definities vielen de meeste omschrijvingen, maar net niet alle omschrijvingen van leerlingen te plaatsen. Slechts 8% van de antwoorden op de eerste drie open vragen van de tweede enquête gaf een serieuze omschrijving die niet in de bovenstaande categorieën te plaatsen viel.

Dit betekent dat er veel verschillende definities leven onder leerlingen, en dat er voorzichtig omgegaan moet worden met het gebruik van de term vertrouwen. Dit viel gezien de vele mogelijke definities al te verwachten, maar binnen de context van de les kan je er als docent dus ook niet vanuit gaan dat de leerlingen of je collega's vertrouwen op dezelfde wijze interpreteren.

Docenten en leerlingen associëren niet altijd hetzelfde even sterk met vertrouwen, en vinden bepaalde deelaspecten niet altijd even belangrijk. Het bewaren van geheimen is duidelijk veel belangrijker voor leerlingen dan voor docenten. Dit terwijl docenten veiligheid in persoon en het veilig zijn van de spullen veel sterker met vertrouwen associëren dan leerlingen. Leerlingen associëren verder persoonlijke veiligheid amper met het concept vertrouwen, met een gemiddelde van 3,048 bij de tweede leerling-enquête en slechts een één leerling die het in deze enquête bij één open vraag noemt. De nadruk lijkt bij leerlingen in het algemeen meer op de warmte en meevoelendheid van Van Lier, Hoeben en Lieshout(1993), op emotionele aspecten te liggen, dan op veiligheid of de door Howes en Ritchie(2002) genoemde routine.

Voor de praktijk betekent dit alles dat als je als docent in wil zetten op het versterken van vertrouwen in je team of vertrouwen in je les, je eigenlijk op meerdere fronten tegelijk in moet zetten. Zorg dat je geheimen die leerlingen aan je vertellen zoveel mogelijk daadwerkelijk geheim houdt en dat als geheimhouding niet mogelijk is, dit altijd overleggen met de desbetreffende leerling, dat je je afspraken altijd nakomt, je eerlijk en rechtvaardig bent en weet waar je het over hebt. Stel je warm en meevoelend op, zet anderen niet onnodig voor schut, zorg dat anderen op je kunnen rekenen en vertrouw de leerlingen en je collega's. Op die manier bereik je bij zoveel mogelijk anderen je gestelde doel, en is de kans dus goed dat vertrouwen in je omgeving zal toenemen.

Vervolgonderzoek naar de gevolgen van de verschillen in interpretatie tussen docent en leerling, zeker op het gebied van geheimhouding, zou interessante en voor de praktijk relevante resultaten kunnen opleveren. Het schijnbare verschil in visie daarin zou tot ernstige vertrouwensbreuken kunnen leiden, en daarmee mogelijk tot probleemgedrag. Inhoudelijk onderzoek naar wat docenten willen en moeten vanuit hun morele plicht en wat leerlingen willen en verwachten op gebied van geheimhouding zou met oog op dit probleem ook van belang kunnen zijn. Ten slotte is het ook zeker de moeite waard om dit onderzoek grootschaliger op te zetten, op verschillende scholen in verschillende regio's, zodat gekeken kan worden of de resultaten ook op een

grotere schaal gereproduceerd kunnen worden, of dat het beeld op grotere schaal heel anders blijkt.

Bibliografie

- Alting, Annita (2003). Nut, Vertrouwen, Toegankelijkheid : Wat Docenten Kunnen Doen Opdat Meer Meisjes Natuurkunde Gaan Kiezen.
- Bachmann, Reinhard & Zaheer, Akbar(2006). Handbook of Trust Research. Cheltenham, UK, etc.: Edward Elgar.
- Bevoegdheden. Verkregen op 12 juli van: <http://www.bevoegd.nl/>
- Boszormenyi-Nagy, Ivan & Spark, Geraldine M. (1984). Invisible Loyalties : Reciprocity in Intergenerational Family Therapy. Repr ed. New York: Brunner/Mazel.
- Delsing, M. J. M. H., et al(2005). "Wederkerige Verbanden Tussen Rechtvaardigheid En Vertrouwen in Gezinnen En Probleemgedrag Van Adolescenten: Een Longitudinale Analyse." Pp. 139-50.
- Howes, Carollee & Ritchie, Sharon (2002). A Matter of Trust : Connecting Teachers and Learners in the Early Childhood Classroom. New York etc.: Teachers College Press, Teachers College, Columbia Univ.
- van Lier, P. A., S. M. Hoeben & van Lieshout, C. F. M. (1993). Sociaal-Emotionele Ontwikkeling : De Vertrouwensrelatie Als Basis. 1e dr ed. Gorinchem: De Ruiter.
- Spiecker, B. (1990). "Forms of Trust in Education and Development." Studies in philosophy and education, 10.2, pp.157-64.

Bijlage A Vragen enquête 1 per rol

Verkennde vragen met betrekking tot belang van vertrouwen:

Hoe belangrijk vind je vertrouwen in het klaslokaal?

Hoe belangrijk vind je dat je jouw docent kan vertrouwen?

In welke mate vertrouw je de gemiddelde docent?

In welke mate vertrouw je de meest betrouwbare docent op jouw school?

In welke mate vertrouw je de minst betrouwbare docent op jouw school?

Hoe belangrijk vind je dat een docent op jou moet kunnen vertrouwen?

De docent als inhoudelijk betrouwbare professional:

Hoe belangrijk vind je het dat wat een leraar of lerares je verteld ook waar is?

Alles wat een leraar of lerares me verteld moet ook echt zo zijn.

Als ik erachter komt dat een leraar of lerares iets verkeerd heeft uitlegt, is dit heel erg vervelend.

Als ik erachter komt dat een leraar of lerares iets verkeerd heeft uitlegt, vertrouw ik hem of haar niet meer.

De uitleg van mijn docenten klopt altijd.

Vertrouwen als gevoel van veiligheid:

Voel je je veilig in de klas?

Vind je het belangrijk dat je je veilig in de klas kan voelen?

Vind je het belangrijk dat je je veilig bij een leraar of lerares voelt?

Als een leraar of lerares niet goed reageert wanneer er gepest wordt, vertrouw ik hem of haar niet meer.

Als een leraar of lerares niet goed reageert wanneer leerlingen zich slecht gedragen in de klas, vertrouw ik hem of haar niet meer.

Warmte en meevoelendheid als kenmerken van een vertrouwensband:

Als ik een leraar of lerares iets vertel, luisteren ze echt naar wat ik zeg.

Ik vind het belangrijk dat een leraar of lerares goed naar me luistert.

Als ik mijn mentor iets vertel, luisteren ze echt naar wat ik zeg.

Ik vind het belangrijk dat mijn mentor goed naar me luistert.

Ik vind het belangrijk om het gevoel te hebben dat ik erop kan rekenen dat als er iets is, een leraar of lerares me steunt.

Ik vind het belangrijk om het gevoel te hebben dat ik erop kan rekenen dat als er iets is, mijn mentor me steunt.

Ik vind het belangrijk dat ik met problemen bij een leraar of een lerares terecht kan.

Vind je het belangrijk het gevoel te krijgen dat een leraar of lerares om je geeft?

Ik vind het belangrijk dat ik met problemen bij mijn mentor terecht kan.

Vind je het belangrijk het gevoel te krijgen dat je mentor om je geeft?

Vertrouwen in de zin van voorspelbaarheid:

Ik vind het belangrijk dat een leraar of lerares doet wat hij of zij zegt.

Als een leraar of lerares niet doet wat ze zeiden te doen,

Wanneer mijn docenten zeggen dat ze iets zullen doen kan ik er op rekenen dat ze dit ook echt doen.

Ik vind het belangrijk dat ik kan voorspellen hoe een leraar of lerares zal reageren.

Ik vind het belangrijk dat als ik me niet goed gedraag in de les, ik weet welke straf ik kan verwachten.

Vertrouwen als emotioneel veilig:

Hoe belangrijk vind je het dat een docent jouw gevoelens met respect behandelt?

Hoe belangrijk vind je het dat een docent jou met respect behandelt?

Hoe belangrijk vind je het dat een docent jouw gevoelens niet per ongeluk kwetst?

Hoe belangrijk vind je het dat een docent jouw gevoelens niet expres kwetst?

Ik vind het belangrijk dat een leraar of lerares me met respect behandelt.

Ik vind het belangrijk dat een leraar of lerares mijn gevoelens met respect behandelt.

Ik vind het belangrijk dat een leraar of lerares me niet als klein kind behandelt.

Bijlage B Stellingen enquête 2

Vraag 1: Situatieschets

Geef bij elke vraag aan hoezeer dit voor jou klopt:

De uitleg van mijn docenten klopt altijd.
Mijn docenten weten niet altijd voldoende van de onderwerpen die zij ons willen uitleggen.
De orde in de les is over het algemeen goed.
Ik voel me veilig in de les.
Er wordt wel eens tijdens de les gepest.
Mijn spullen zijn niet veilig op school.
Ik kan op mijn docenten rekenen als ik een probleem heb.
Ik kan op mijn mentor rekenen als ik een probleem heb.
Mijn docenten luisteren echt naar me wanneer ik hem/haar iets vertel.
Mijn mentor luistert echt naar me wanneer ik hem/haar iets vertel.
Als ik een probleem heb, laat dat mijn docenten koud.
Als ik een probleem heb, laat dat mijn mentor koud.
De reacties van de meeste docenten vallen te voorspellen.
Als een docent zegt iets te doen, kan ik er in de regel op rekenen dat hij/zij dit ook doet.
Ik kan op mijn docenten bouwen.
Ik word niet altijd serieus genomen door mijn docenten.
Mijn mentor neemt me altijd serieus.
Soms zetten docenten leerlingen uit mijn klas voor schut.
Mijn docenten houden rekening met mij.
Mijn docenten doen niet altijd wat het beste voor mij is.
Docenten op mijn school behandelen me meestal rechtvaardig.
Ik kan er op rekenen dat docenten op mijn school eerlijk tegen me zijn.
Als ik een geheim met een docent deel, kan ik er op rekenen dat dit geheim blijft.

Vraag 2: Hoe belangrijk de deelaspecten zijn

Geef aan hoe belangrijk je de volgende punten vindt:

Een docent moet weten waar hij zij het over heeft.
Er mogen geen fouten tijdens de les gemaakt worden.
Er moet orde in de les zijn.
Leerlingen moeten veilig zijn op school.
Er mag niet worden gepest tijdens de les.
In het klaslokaal mag er niet worden gestolen.
Leerlingen moeten op docenten kunnen bouwen.
Leerlingen mogen docenten niet koud laten.
Docenten moeten naar leerlingen luisteren.
Docenten en leerlingen moeten hun afspraken nakomen.
Reacties van docenten moeten voorspelbaar zijn.
Als een leerling in de problemen zit, moet deze op docenten kunnen rekenen.
Leerlingen moeten serieus genomen worden.
Leerlingen mogen niet voor schut gezet worden.
Er moet rekening met leerlingen gehouden worden door docenten.
Er moet gehandeld worden in het belang van de leerling.

Je moet altijd eerlijk zijn, ook in de les.
Dat wat in vertrouwen verteld wordt, moet geheim gehouden worden.
Leerlingen mogen niet voorgetrokken worden.

Vraag 3: Of de deelaspecten wel of niet met vertrouwen te maken hebben
Geef aan in welke mate je het met de volgende uitspraken een bent:

Als de uitleg tijdens de les niet klopt, schaadt dit mijn vertrouwen in die docent.
Voor het vertrouwen dat ik in een docent heb, maakt het niet uit of die docent voldoende weet van het onderwerp dat er tijdens de les behandeld wordt.
Als ik me niet veilig in de klas voelt, vertrouw ik die docent minder.
Als er sprake is van diefstal in het lokaal, zal ik die docent minder vertrouwen.
Wanneer er gepest wordt tijdens de les, heeft dit geen invloed op de hoeveelheid vertrouwen ik heb in die docent.
Wanneer er voldoende orde gehouden wordt, zal ik die docent meer vertrouwen.
Als ik merk dat een docent echt iets om me geeft, zal ik hem of haar meer vertrouwen.
Voor het vertrouwen dat ik in een docent heb, maakt het niet uit of ik kan bouwen op die docent.
Wanneer een docent echt naar me luistert, vergroot dit het vertrouwen dat ik in een docent heb.
Voor het vertrouwen dat ik in een docent heb, maakt het niet uit of het gedrag van die docent voorspelbaar is.
Als een docent zijn of haar afspraken niet nakomt, schaadt dit het vertrouwen dat ik in die docent heb.
Als een docent er voor me is wanneer ik hem of haar nodig heb, versterkt dit het vertrouwen dat ik in hem of haar heb.
Wanneer een docent een leerling voor schut zet, vertrouw ik in hem of haar minder.
Het maakt voor het vertrouwen dat ik in een docent heb niet uit of een docent me serieus neemt.
Wanneer een docent rekening houdt met me, vergroot dit het vertrouwen dat ik in hem of haar heb.
Het maakt voor het vertrouwen dat ik in een docent heb niet uit of de docent doet wat het beste voor me is.
Als een docent liegt, vertrouw ik hem of haar minder.
Wanneer ik iets in vertrouwen aan een docent vertel en deze docent vertelt dit zonder toestemming aan iemand anders, vertrouw ik hem of haar minder.
Voor het vertrouwen dat ik in een docent heb, maakt het niet uit of deze docent alle leerlingen gelijk behandelt.
Als een docent mij vertrouwt, versterkt dit het vertrouwen dat ik in deze docent heb.
Voor het vertrouwen dat een docent in mij heeft maakt het niet uit of ik hem of haar vertrouw.